

CZINE MIHÁLY: NÉP ÉS IRODALOM

1–2. köt. Bp. 1981. Szépirodalmi K. 557, 414 l.

Megkésett könyv Czine Mihály hatalmas tanulmánygyűjteménye. Jól jelzi ezt a tényt az egyes írások alatt szereplő évszám, mely a keletkezésük, első megjelenésük dátumát közli. Az ötvenes évek végéről éppúgy olvashatunk tanulmányt, mint a hetvenes évtized legvégéről. A műfajok is meglehetősen heterogének: nagyigényű tanulmány szomszédságában megemlékezést, köszöntőt találunk, majd irodalomtörténeti folyamatrajzot és kritikát. Mintha szerencsés alkalma lett volna a szerzőnek, hogy különböző időszakokban született műveit hirtelen kötetbe gyűjtse, s így nem maradhatott már ideje az alapos selejtezésre, vagy épp a régebbi művek összegyűjtésére (csak zárójelben hadd említsük meg: Czine Mihály közismert monográfiái mellett egy huszadik századi irodalomtörténeti összefoglalást is írt, mely emlékeztetünk szerint a *Jelenkorban* folytatásokban jelent meg; hogy ez mindmáig nem jelent meg, a könyvkiadás vétké lehet). Van viszont nem kis előnye is ennek a kendőzetlenül megrajzolt és vállalt önarcképnek: az olvasó nyomon követheti a kötet egymásutánjában Czine Mihály szemléletmódjának gazdagodását és alakulását, irodalomtörténetírói módszerének változását. Végelemzésben a *Nép és irodalom* maga is irodalomtörténet, melyből hiányoznak ugyan azok a fejezetek, melyekkel kapcsolatban a szerzőnek talán nincs, talán még nem érett meg a mondandója. Annál nyomatékosabbak és izgalmasabbak viszont azok a részek, melyekben Czine Mihály a huszadik századi magyar líra és próza egyik legfontosabb ágát elemzi, az úgynevezett népi irodalmat, melynek legjellemzőbb stílusjegyeit ugyan nem ismerjük még teljes mélységükben, de eszmei törekvéseit, legkiválóbb képviselőinek világát – hála elsősorban Czine Mihálynak – annál érzéketesebben.

Ha van, amiért szemrehányást tehetünk a szerzőnek, az mindenekelőtt az, hogy nem fejezte be

még hajdani kitűnő Móricz-monográfiáját, s nem írta meg azt a Krúdy-pályaképet sem, melynek elkészítésére stílusa, szemléletmódja, líraisága predestinálná. A *Nép és irodalom* című kötetben szereplő kisebb tanulmányok, elemzések, pályaszakaszrajzok azt bizonyítják, hogy Czine Mihály teljességgel anyaga birtokában van, annak végső megformálására talán az ideje hiányzik, vagy az irodalom népszerűsítésére szentelt életéből hiányoznak azok a nyugalmasabb órák és napok, melyek során tető alá hozhatná nagy vállalkozásait.

Czine Mihály irodalomtörténetírói módszerét és irodalomszemléletét mindenekelőtt a „szógalat” eszménye hatja át. Kevésbé foglalkoztatják az irodalom elméleti kérdései, annál inkább az elviek. Azok az alkotói pályák és szerzők visszahangoznak leginkább benne, amelyek és akik ugyancsak szolgálni akartak az irodalommal. Eszméikédségeinek kiindulópontjában Ady Endre költészeté áll s a század első évtizedének irodalmi megújulása. Adyt és kortársait összehasonlítva jut arra a meglátásra, hogy már a huszadik század első évtizedében kialakult kétféle íróitípus: az egyik eszköznek tekintette az irodalmat, s politikai céljait igyekezett minél magasabb művészi színvonalon kifejezni, mozgósító erővel; a másik inkább végvárnak, ahová visszahúzódnak a megromlott világból, s az alkotás folyamán létrejött tanulságos művészi szerepet szegezheti szembe az elembertelenedő világrenddel. Nem egyedül képviseli e felfogást: e polarizálódás által létrejövő kettősségnek egész irodalmunk megosztottságát okozó elemzése más, ugyancsak alapvető irodalomtörténeti művekben is megnyilatkozik, bár azt sem hallgathatjuk el, hogy vannak tekintélyes ellenzői is, akik nem kevésbé megfontolandó ellenérvekre és tényekre hivatkozva állítják, hogy e kétféle magatartás voltaképp ugyanannak az emberi és írói állásfoglalásnak kétféle megvalósítása csupán. (Hadd

utaljunk példaképp Rába György Babits-monográfiájának ide vonatkozó fejezeteire.) E valóságos vagy virtuális megosztottságot véltetten érni a nálunk a század első éveiben jelentkező irodalmi irányzatokban is: míg egyfelől a naturalizmust a társadalmi haladással kapcsolja össze, másfelől hangsúlyozza, hogy a különféle izmusok a kiábrándultság és a társadalmi válság termékei. (*A naturalizmus körül* című ciklus két tanulmánya, a *Jegyzetek a naturalizmusról* és a *Bródy Sándor novellái* mindvégig e koncepciót bontják ki, s árnyalják sok nagyon finom, néhány alapvető megállapítással. Talán azt a véleményünket is megkockáztathatjuk, hogy a naturalizmus elméletéről, magyarországi hatásának okairól és körülményeiről szóló tanulmány, s annak magyarázata, hogyan vált a naturalizmus valóságos divattá, Czine Mihálynak egyik legfontosabb írása.)

Ha Ady költészetét és forradalmasságát meghatározó viszonyító pontnak érezzük Czine Mihály szemléletében, nem feledkezhetünk meg annak másik pilléréről sem, Móriczról, akiről három írása szól. *A valóság szerelme, Móricz időszerep* című tanulmány igen fontos kérdést vet föl: hogyan kell frissen megőrizni a klasszikusok írásaiból és írói magatartásából leszűrhető tapasztalatokat, mint építhetjük bele a múlt legértékesebb hagyományait a mába. Nyilvánvalóan azért is éri szívügyének Czine Mihály az ezekre a kérdésekre adható választ, mert az ő irodalomtörténeti habitusát is a megőrzés, az élmények továbbítása, az eszményeihez való hűség jellemzi leginkább. Amikor Móricz Zsigmond „népfrontos” magatartásáról szól, voltaképp azt a magatartásbeli példát keresi és találja meg, mely az élet minden területére igyekszik kiterjeszkedni, s megpróbálja onnan felmutatni a lelkiismeretébresztő, elgondolkodtató figyelmeztetéseket. S ha közben csak érinti is a kései Móricz útjának néhány problémáját, a kép, amit róla, írói következetességéről rajzol, mindenképp alkalmas arra, hogy irodalmunknak e klasszikus nagyját érzékenyebben olvassuk, alaposabban megismerjük és tiszteljük. Móricz ihletésének forrásvidékére, szemléletmódja kialakulásának alapjaihoz kalauzol *A kálvinizmus vonzásában* című tanulmány, amely Móricz és a protestáns hagyományok kapcsolatáról rajzol izgalmas, tanulságos és más írók életművével kapcsolatban is gyümölcsözően alkalmazható portrét.

Hadd tegyünk itt egy kitérőt. A három különféle alkalomból készült Móricz-tanulmány azonban szinte kötelező érvennyel veti fel annak

szükségességét, hogy megpróbáljuk legalábbis körülhatárolni Czine Mihály irodalomtörténetírói módszerét. Legszívesebbek és sok szempontból igen jelentősek az általa rajzolt pályaképek. Ezekben jórészt a hagyományos eljárást követi: az életrajzi háttér felvázolása után igen gondosan elemzi az életmű legfontosabb összetevőit, jellemzőit, de soha nem elvonatkoztatva magától az embertől, az alkotótól. Nevezhetnénk akár lélektani kiindulásúnak is ezt a módszert, Czinét azonban vajmi kevésbé érdekli az egyedi lelkeség, számára az a fontos, hogyan rezonál abban a kor lelke, s miképp talál rá az egyén korának kifejezési lehetőségeire.

Rendkívül vonzó, olykor megejtően szép emberi portrékat rajzol. Azok az írók, akiket szeret, akikkel személyes találkozásai voltak s vannak – sokan akadnak ilyenek! –, szinte élénk lépnek a lapokról, személyes testközelben látjuk viszont a hegyoldalban ballagó Veres Pétert, a kristálykemény Nagy Lászlót, a darvadózó Tamási Áront és a folyvást tevékenykedő Darvas Józsefet. Czine Mihálynak az az egyik legfontosabb alapelve, hogy az irodalom mit sem ér az életszerűség nélkül, csak annak a műnek lehet hatása, amelyben ott lélegzik és zihál a kor és lét, s a maga legfontosabb feladatának azt véli, hogy ezt az életszerűséget veszteség nélkül közvetítse. Ez a már-már patetikus megközelítés költői szépségűvé teszi mondatait, s vitathatóvá némelyik sarkított megfogalmazását, mely a lendület, az azonosulás áramában vitathatatlanul látszik, alaposabb meg gondolással azonban legalábbis árnyalhatóan érezzük. (Ilyen például az a kijelentése, hogy a népi irodalom szerveződésének idején Németh László volt „a kor legműveltebb kritikusa”.)

Talán valamennyi vonása közül az látszik a legérdekesebbnek, milyen kevésbé anyagszerű, azaz milyen szuverén fensőbbiséggel bánik a kezében és tudatában levő anyaggal. Megszoktuk, hogy a kritikus és az irodalomtudós szemünk előtt, az anyaggal való küzdelem dokumentációjának végpontjában jusson el az eredményhez. Czine Mihály ezzel szemben gyakran indul a konklúzióból, melyet hajlandók is vagyunk érvényesnek elfogadni, oly elegánsan, poétikusan és életszerűen fogalmazza meg. Talán abból is következik írásainak e sajátossága, hogy irodalomtörténetként is szolgálni akar, s úgy érzi, mondani- valójának érthető, használható voltát gyengitene az elméleti fejtegetésekkel. Másrészt az esszének az a lehetősége, amit művészi-tökélyre fejlesztett, azonos hullámhosszra akarja hangolni az olvasót,

tette serkentve, meggondolkodtatva, arra ösztönözve, hogy az élet jobbik és szebbik részét keresse az irodalomban is. Különösképpen köszöntőiben, az évfordulókra írt cikkeiben lehet tetten érni e törekvését. (Az egyik maradandó példája e módszer által nyújtott lehetőségeknek a *Hű lovasok útjai*, melyben az ötvenéves Csoóri Sándort köszönti.) Bizonyos pontokon azonban valamelyest tovább lehet és érdemes is továbbgondolni az általa írtakat. Tersánszky Józsi Jenővel kapcsolatban például nagyon fontos az a gondolata, hogy a *Kakuk Marci* előzményei között emlegethetjük ugyan a pikareszk-regényt, anélkül, hogy közelebb jutnánk a mű igazi természetéhez. Ebből azonban következik az a megfogalmazás is, hogy más irányban tapogatta – esetleg az „állapotregény” irányába – megtalálhatjuk azt.

A *Nyugat sodrában* című ciklus – melynek írásai között egy ritka szép Krúdy-portrét és egy sugallatos Dutka Ákos-tanulmányt is találunk – az *Avantgard és irodalom* című összefoglalás alatt a magyar avantgardról s annak legnagyobb alakjáról, Kassák Lajosról szól. Mindkét tanulmány 1969-ben született, s akkor, megjelenésük idején igen jelentősek voltak, hiszen hozzájárultak az avantgard körüli homály és félreértések eloszlatásához. Azóta fellendült az ilyen irányú kutatás is, s ennek fényében Czine Mihály bizonyára valamelyest módosíthatná némelyik megállapítását, anélkül, hogy ez csorbítaná úttörésének tényleges érdemeit. (Többet mondhatunk el ma már a Kassák-vers „természetéről”.)

Nép és irodalom, illetve *Mozgó világ* címmel azokat a tanulmányait gyűjtötte egybe, melyeket legszemélyesebb „ügyéről”, a népi irodalomról, annak hatásáról, továbbéléséről írt. E két fejezet alapvetése a *Népi irodalom* című tanulmány. Sok fontos, nyitott kérdést kellett tisztáznia benne Czine Mihálynak: mindenekelőtt meg kellett magyaráznia, miért lobbant fel a huszadik század húszas éveiben Európa-szerte a paraszti életforma és téma iránt való érdeklődés, s milyen összefüggés lehetséges Jeszenyin modern hangszerezésű népdaljai, Garcia Lorca cigányrománcai és – például – Illyés Gyula *Nehéz földje* között. Ugyanakkor a különbözőséget is felfejtette, amikor nyomatékosan – és a tényeknek megfelelően – arra figyelmeztet, hogy „a népi irodalom születését a korabeli magyar helyzet érteti meg, az elbukott forradalom utáni idő. A népi mozgalomban, a falukutató irodalomban egy irodalmi és egy politikai vonal találkozott” (I. 206.). Mi sem volna izgalmasabb, mint feltárni

a népi líra poétikai jellegzetességeit, meghatározni azt a nem egyszerű jelenséget, amit „népi”-nek mondunk, körvonalazni a műalkotásnak azokat a tipológiai jegyeit, melyek alapján népinek nevezhetjük. Ebben a terjedelemben erre Czine Mihály természetesen nem vállalkozhatott. Annál tanulságosabb, ahogy magát a mozgalmat jellemzi, feltárva annak társadalmi gyökereit és irodalmi előzményeit (melyek közül a legérdekesebb Szabó Dezső ösztönzése), s a kor ellentmondásából világosan megmagyarázza a mozgalom majdani polarizálódásának okait.

Az alapvetés után különféle alkalmakra született tanulmányok, cikkek és bírálatok együtteséből bontja ki Illyés Gyula, Németh László, Tamási Áron, Szabó Pál, Veres Péter, Darvas József és Erdei Ferenc képét, melyben itt a népi mozgalommal való kapcsolatukra, az abban játszott sokszor ösztönző és példamutató szerepükre esik a fő hangsúly. Ezekben a portrékban harmonikus egységbe olvad a személyes elem az irodalmi elemzessel, néhol pedig az azonosulás szép példáját nyújtja Czine Mihály. Nem palástolja elfogultságait, de nem rejtegeti azt sem, hogy a népi írók közül nem mindenki alkotott maradandó remeket. (Még az oly nagy szeretettel megírt Szabó Pál-elemzést is sejteti, hogy művei egyenetlenek, s inkább a részletek rajzában igazi művész.) A szemlélet, a példa, a politikum és irodalom összekapcsolására tett kísérlet – és annak eredményeit – értékeli bennük, ahol pedig a mozgalom keretein túlmutató, általános érvényű és világirodalmi rangú teljesítményre talál (Illyés Gyula és Németh László életművében), ott elemzéseiben a művek mélyére hatolva igyekszik megfejteni legbensőbb természetüket, s felmutatni máig érvényes üzenetüket. Másutt az emberi helytállás példája ragadja meg, s esszéisztikus hevülettel idézi magát a jelenséget, mert annak sugárzását érzi fontosnak és tanulságosnak, nem magát a műalkotást vagy az életművét. S ha korábban jeleztük is, hogy Czine Mihály írásai nem mindig „anyagszerűek”, ilyen vonatkozásban az ellenkezőre is akad nem egy példa. A *Kézfogásokról* írt tanulmány nemcsak szép, hanem módszertani szempontból is példamutató, s ugyanezt mondhatjuk el az *Ebéd a kastélyban* elemzéséről is. Ebben a ciklusban találjuk a kötet egyik legszebb írását, mely a magyar esszé történetének is becses darabja, a *Bölcső és írást*, mely nemcsak azért kiemelkedő, mert Tamási Áron minden írói jellemzőjét belesűríti néhány lapba, hanem azért is, mert benne rábukkanhatunk Czine Mihály szerényen rejtegetett, de meglevő

erényére, hogy maga az író, s mesterségét ihletett pillanataiban magas színvonalon gyakorolja. E tanulmányában valóban a szíve dobbanását is érezhetjük, s ahogy a székelyek világát idézi, az égbe nyúló havasokat, a bronzarcú embereket, az bizvást megállhatná a helyét versben is.

Némiképp „kilóg” e sorozatból Radnóti Miklósról szóló tanulmánya. Ebben az antifasiszta irodalom legszebb példáit elemzi, mégpedig – szokása szerint – európai távlatban. Ez utóbbi sajátosságára érdemes külön is felhívunk a figyelmet. Különösen vonzó írásainak az a sajátja, hogy közép-kelet-európai összefüggésben is végiggondolja az irodalom eszmei és etikai tartalmait, s ezzel a kutatásnak olyan útját nyitotta, amelyre már korábban is kísérletek történtek – említsük példának Németh László esszéit vagy az Apolló körének próbálkozásait –, de alighanem Czine Mihály irodalomtörténetírói munkásságában lett tudatosá. A Radnóti-tanulmánynak is az a legnagyobb értéke, ahogy a háború előestéjén megfogalmazódó közös vágyakról, az antifasiszta front megteremtésének virtuális lehetőségeiről szól. Izgalmas lett volna természetesen, ha részletesebben kifejti az utolsó Radnóti-versekben általa tapasztalt „konkretizálódási folyamat”-ot, az esszé lezárása így is poétikusan szép, megoldása úgy még meggyőzőbb lehetett volna.

A *Mozgó világban* olvashatjuk Czine Mihály egyik legjobb, keletkezése idején, 1960-ban, felfedezés-értékű tanulmányát, a *Három költőt*, amely a fordulat éve utáni irodalom elemzését épp úgy tartalmazza, mint Simon István. Nagy László és Juhász Ferenc lírája legkarakterisztikusabb jegyeinek leírását. Egy olyan időszakban, amikor kivált Juhász Ferenc és Nagy László költészetével kapcsolatban sok volt a félreértés és félremagyarázás, s művészetük természetét nehezen vagy alig tudta leírni az előző korszak sztereotípiáit is görgető kritika, Czine Mihály ihletett, pontos, lényegre törő képét adta lírájuk természetének. Döntő újszerűsége volt írásának, hogy e két lírikust magától értetődő módon integrálta a szocialista költészetbe, annak új fejlődési lehetőségeit körvonalazva. Az itt kifejtett gondolatokat építette tovább, új szempontok és poétikai jellegzetességek tudatosításával az egyes Nagy László- és Juhász Ferenc-kötetekről írt bírállataiban, melyek ugyancsak forrásértékű dokumentumai a szocialista irodalomszemlélet fejlődésének. Felismeréseit és tapasztalatait kamatoztatta, s egyben itt nyert ideáljainak őrzésére vállalkozott *Hű lovasok útján* című Csoóri-tanul-

mányában, mely legalább annyira önvallomás, mint irodalomtörténeti portré.

Szólunk már, ha vázlatosan is, Czine Mihály gondolkodásmódjának kelet-közép-európai meghatározottságáról. E vonatkozásban kivételes jelentőségűek, megírásuk korában pedig úttörőek voltak a *Kisebbségi-nemzetiségi irodalmak* ciklusban összefoglalt tanulmányai. Hogy milyen alapvető munkát végzett el ezekben, mi sem bizonyíthatja inkább, mint hogy mára szervesen beleépültek irodalmi gondolkodásunkba, holott megírásuk idején komoly viták követték némelyiket. Egyik-másik összefoglaló tanulmányával Czine Mihály megelőzte az erdélyi és csehszlovákiai magyar nyelvű irodalomtörténetírókat, s biztonságát, helyes ítéletalkotását bizonyítja, hogy megállásait az azóta megindult kutatás igazolta. Nagyon nehéz és igazságtalan is volna kiemelni bármelyikét ezeknek az írásoknak, hiszen épp oly érdekeltes a Balogh Edgár hűségéről, a Fábry Zoltán következetességéről rajzolt portré, mint amilyen poétikus – az eredeti mű sugallatos nyelvhasználatával adekvát – az *Anyám könnyű álmot ígért*ről írt elemzés.

Czine Mihály azok közé az irodalomtudósok közé tartozik, akik küldetést éreznek magukban, akik szakmájukat szolgálatnak tekintik. Ennek, az irodalomtörténetírás tényleges határain túlmutató magatartásnak bizonyosságai a kisebbségi-nemzetiségi irodalmakkal foglalkozó írások, mert bennük nemcsak művek, jelenségek, írók és irányzatok tárulnak szemünk elé, hanem a magunk felelősségére és mulasztásaira is ráébredhetünk, s a jövő számára is hasznosíthatjuk Czine Mihály felfedezéseinek tanulságait.

A *Szomszédok, rokonok* és a *„Könyvről könyvre” – a rádió hullámhosszán* írásai a kritikus Czine Mihályt mutatják be. Ezekben az írásokban megint nem az elemzések egzaktsága a jellegzetes, hanem a népszerűsítő, az ismeretbővítő szándék. S mivel jól tudhatjuk, hogy Czine Mihály munkája nyomán többen szerették meg az irodalmat, mint egy folyóirat kritikai rovatának olvastán, nagyon is meg kell becsülnünk és méltányolnunk kell módszerét, mely arra irányul, hogy az alkotásban rejlő értékeket hozza a felszínre, s azokat a tartalmakat sugároztassa fel, amelyek a hétköznapi embernek életét is szebbé, gazdagabbá tehetik. Czine Mihály arra int, hogy használjunk kell az irodalmat, élünk vele, s értékeit bele kell építenünk világunkba is, személyiségünkbe. Megkönnyíti a nyomába szegődő feladatát, hiszen

kritikáírás közben is ki-kibukkan az irodalomtudós álarca mögül a szemérmesen rejtegetett költő – a *Csendes Donról* írt elemzés például lírai hevületű írás! –, s az irodalomtudós és az

író, kéz a kézben segítenek eligazodni az irodalomban, építik személyiségünket az írás és a könyv megszerettetése által.

Rónay László

VERES ANDRÁS: MŰ, ÉRTÉK, MŰÉRTÉK

Kísérletek az irodalmi alkotás megközelítésére. Bp. 1979. Magvető 554 l. (Elvek és utak)

Veres András első önálló kötete 1969 és 1978 között írt tanulmányait gyűjti egybe. Tíz év alatt jelentősen változhat a kutató szemlélete és a szemlélet tárgya egyaránt, és Veres munkáit olvasva – a szerzői előszó is ráirányítja figyelmünket erre – mindkét vonatkozásban találhatunk példát a változásra. Mégis erősebben érezzük a tanulmánykötetet egységesítő szerzői érzékenység változatlanágát, amely Veres esztétikai tárgyú megfontolásainak középpontjába az iróniát emelte. Az érzékenység az összetett-ellentmondásosnak szól, s ennek megfelelően Veres alapkategóriája nem alapkategória rendszertani értelemben: a szerző azokra az iróniakonceptiókra épít fogalomrendszerének kialakításában, amelyek az iróniát a tragikus és a komikus segítségével határozzák meg. A tragikus és a komikus definíciójához viszont Veres bevezeti az értékfogalmat, abból kiindulva, hogy a műalkotások deszignátumai végső soron dinamikus értékrendszerek.

Ebben a fogalomrendszerben tragikusnak nevezhetők mindazok az értékfolyamatok, amelyben pozitív értékek semmisülnek meg, s mindazok komikusnak, amelyben pozitív értékek hiánya lepleződik le. A szóban forgó alapkategóriák tartalmának értékelméleti meghatározása nemcsak Arisztotelészig visszakövethető irodalomelméleti tradíció elmélyítését jelenti, hanem a kategóriák terjedelmének kiterjesztését is; mivel e felfogás szerint nem kizárólag – mint klasszikusan – a drámára és – esetenként, mint már Arisztotelésznel – az epikára vonatkoztathatók, hanem a lírára is. S itt nem annyira a műnemi osztályokon van a hangsúly, mint inkább azon, hogy a két kategória – és ebből következően valamennyi származékuk – az irodalom egésze szempontjából releváns. Sőt: az érték-elméletileg megalapozott esztétikai fogalomrendszer érvényességi köre még a műalkotások összességén is túlnyúlik, mivel nemcsak a műalkotások által ábrázolt folyamatok rendelkezhetnek értékstruktúrával. A kellő elhatárolás

hiánya, a koncepció e látszólagos gyengesége valójában legnagyobb és részletes kifejtést, kidolgozást érdemlő előnye: esetünkben az irodalmi és nem irodalmi valóság adekvát egymásra vonatkoztatásának lehetőségét kínálja. Irodalmi művek ábrázolta értékstruktúrák megmutathatnak az irodalmon kívül is – többek között ezzel is, ha nem elsősorban ezzel lehet magyarázni azt, hogy miért válhatnak irodalmi, tehát fikatív világok a mindenkori befogadók aktuális világában jelentőssé, hogy az irodalom (és általában a művészetek) társadalmi hatásának egyik fő összetevője.

Visszatérve a tragikusra és a komikusra mint irodalmi művek értékstruktúrájának leírására alkalmas kategóriákra: a műfajelméleti problematika, ha a hangsúly nem is erre esik, mégsem kerülhető el egészen a gondolatkör kifejtésénél. Ez nyilvánvalóvá válik, ha felmerül a kérdés, hogy hogyan ábrázolódiák adott műben egy adott értékstruktúra: az értékvesztés vagy az értékhiány lepleződése. Míg epikai és drámai mű esetében Veres – jó okkal – továbbra is a cselekményt tekinti annak a rétegnek, amelynek determinánsait felfedve az ábrázolt értékstruktúra rekonstruálható, addig lírai mű esetében a képi-gondolati szcenikában, a tematikus elemek elrendeződésében és egymáshoz való viszonyában látja kifejezettnek az alapul szolgáló értékstruktúrát. Tehát legyen bár minden lehetséges műnek végső deszignátuma dinamikus értékstruktúra, abból a szempontból, hogy ezek miként ábrázolódnak, mégis csak két osztály, s ebből következően két elemző stratégia különböztetődik meg. Az egyik lényegében a cselekménye irányul, a másik a képi-gondolati tartományra, a tematikus elemek rendjére. Míg elismerjük, hogy a két elemző stratégia megkülönböztetése jogos, kifogásoljuk a cselekménynek mint műnemspecifikus rétegnek szembeállítását a képi-gondolati szcenikával és a tematikus elemekkel. Tesszük ezt hitünk szerint a szerző szellemében, aki hangsúlyozza, hogy a cselekmény rend-